

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ἠθικά Νικομάχεια Β1, 3-4, 6-8

Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται, τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα, ὕστερον δὲ τὰς ἐνεργείας ἀποδίδομεν (ὅπερ ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων δῆλον· οὐ γὰρ ἐκ τοῦ πολλάκις ἰδεῖν ἢ πολλάκις ἀκοῦσαι τὰς αἰσθήσεις ἐλάβομεν, ἀλλ' ἀνάπαλιν ἔχοντες ἐχρησάμεθα, οὐ χρησάμενοι ἔσχομεν)· τὰς δ' ἀρετὰς λαμβάνομεν ἐνεργήσαντες πρότερον, ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν· ἃ γὰρ δεῖ μαθόντας ποιεῖν, ταῦτα ποιοῦντες μανθάνομεν, οἷον οἰκοδομοῦντες οἰκοδόμοι γίνονται καὶ κιθαρίζοντες κιθαρισταί· οὕτω δὴ καὶ τὰ μὲν δίκαια πράττοντες δίκαιοι γινόμεθα, τὰ δὲ σώφρονα σώφρονες, τὰ δ' ἀνδρεῖα ἀνδρεῖοι. [...]

Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί. Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργὰς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεισθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποίας ἀποδίδοναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

A1. τὰς δυνάμεις τούτων πρότερον κομιζόμεθα: Σε τι αναφέρεται ὁ υπογραμμισμένος τύπος; (μονάδες 4)

A2. Στην πρώτη παράγραφο τοῦ κειμένου ὁ φιλόσοφος αξιοποιεῖ παραδείγματα ἀπὸ τοῦ χώρου τῆς ἠθικῆς. Να γράψετε τὰ ἀντίστοιχα χωρία. (μονάδες 6)

Μονάδες 10

B1. «Ἔτι ὅσα μὲν φύσει ἡμῖν παραγίνεται... ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη»: Ποιες θεμελιώδεις ἐννοιες τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἐντοπίζετε στὸ ἀπόσπασμα ποῦ σας δόθηκε; Να τις καταγράψετε καὶ νὰ προσδιορίσετε τὸ φιλοσοφικὸ τους περιεχόμενον.

Μονάδες 10

B2. Με ποῖον τρόπο ἀποδεικνύει ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι οἱ ἠθικὲς ἀρετὲς ἔχουν κοινωνικὸ χαρακτήρα; Να τεκμηριώσετε τὴν ἀπάντησή σας με συγκεκριμένες ἀναφορὲς στὸ ἀρχαῖο κείμενον.

Μονάδες 10

B3. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις φράσεις της Στήλης Α' του παρακάτω πίνακα και δίπλα σε αυτόν το γράμμα της λέξης ή φράσης από τη Στήλη Β' που συμπληρώνει ορθά το νόημά της.

ΣΤΗΛΗ Α'	ΣΤΗΛΗ Β'
1. τὸ ἀκρότατον πάντων τῶν πρακτῶν ἀγαθῶν:	α. εὐδαιμονία β. εὐτυχία γ. φρόνησις
2. Ο Ηράκλειτος, ο μεγάλος Εφέσιος σοφός που έζησε γύρω στο 500 π.Χ., είχε πει ότι:	α. ήταν σε θέση να διδάσκει στους μαθητές του την <i>εὐβουλίαν</i> β. ἦθος ἀνθρώπων δαίμων γ. είναι υπόθεση της ψυχής η ευδαιμονία και η κακοδαιμονία
3. εὐδαιμονίη οὐκ ἐν βοσκήμασι οἰκεῖ οὐδὲ ἐν χρυσῷ· ψυχὴ οἰκητήριον δαίμονος: Η άποψη αυτή διατυπώνεται από τον:	α. Ηράκλειτο β. Αριστοτέλη γ. Δημόκριτο
4. ἡ εὐδαιμονία ἐστὶ ψυχῆς ἐνέργειά τις κατ' ἀρετὴν τελείαν: Η άποψη αυτή διατυπώνεται από τον:	α. Δημόκριτο β. Ηράκλειτο γ. Αριστοτέλη
5. Το μέρος της ψυχής στο οποίο ανήκει η φρόνησις, κατά τον Αριστοτέλη, είναι:	α. το <i>λόγον</i> ἔχον μέρος β. το <i>ἐπιθυμητικόν</i> γ. το θυμοειδές

Μονάδες 10

B4. α. Να αντιστοιχίσετε στο τετράδιό σας καθεμιά αρχαία ελληνική λέξη της Στήλης Α' με την ετυμολογικά συγγενή της νεοελληνική λέξη της Στήλης Β' (στη Στήλη Β περισεύουν δύο λέξεις).

ΣΤΗΛΗ Α'	ΣΤΗΛΗ Β'
ἀποδίδομεν	γονίδιο
ἐλάβομεν	έλλειψη
γίνεται	λήμμα
πάντες	εκδότης
ἔχει	διάμετρος
διαφέρει	καχεξία
	φαρέτρα
	πασίγνωστος

(μονάδες 6)

β. τέχνη, τοῖς συναλλάγμασι: Ποια είναι η σημασία των λέξεων στο αρχαίο κείμενο; Για καθεμιά από τις λέξεις αυτές να γράψετε μία περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της (πτύση, αριθμό), θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο. (μονάδες 4)

Μονάδες 10

B5. «Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.»: Λαμβάνοντας υπόψη σας το παραπάνω απόσπασμα καθώς και το

κείμενο που ακολουθεί να καταγράψετε και να σχολιάσετε δύο ομοιότητες που εντοπίζετε αναφορικά με τις παιδαγωγικές αντιλήψεις που διατυπώνονται από τον Αριστοτέλη και τον Ε. Παπανούτσο.

Δάσκαλος δεν είναι εκείνος που μαθαίνει στα παιδιά μας τα σχολικά "γράμματα", καλούς τρόπους ή μουσική, κολύμπι, ξιφασκία και άλλα αθλητικά ή ψυχαγωγικά παιχνίδια. Αυτά τα "μαθήματα" είναι εξωτερικά, μένουν στην επιφάνεια, σαν τα ρούχα που φορούμε (και τ' αλλάζουμε ή τα πετούμε). Δεν εισχωρούν παραμέσα, στην ψυχή μας, δεν μας πλάθουν, δεν διαμορφώνουν αυτό που ονομάζουμε προσωπικότητά μας: το πνεύμα, το ήθος, το χαρακτήρα μας.

Εκτός εάν εκείνοι που τα προσφέρουν δεν περιορίζονται στην απλή μετάδοση εξωτερικών, επιδερμικών γνώσεων, αλλά αποβλέπουν σ' αυτό το σκοπό και μεταχειρίζονται τα μαθήματα που διδάσκουν ως μέσα για να τον επιτύχουν. Τότε πραγματικά ο φιλόλογος ή ο μαθηματικός, ο μουσικός ή ο γυμναστής είναι δάσκαλος και το έργο του αξίζει να λέγεται παιδευτικό. Διαφορετικά μοιάζουν με τους ανύποπτους «βοηθούς» που τους παίρνει μαζί του ο «τεχνίτης», για να του κουβαλούν τα υλικά, να του δίνουν στο χέρι τα εργαλεία, ή και να εκτελούν μικροδουλειές, χωρίς πρωτοβουλία και ευθύνη, αφού άλλωστε δεν έχουν σαφή και πλήρη γνώση ούτε του τελικού σκοπού ούτε της μεθόδου που οδηγεί στην πραγμάτωσή του.

Τέτοια έργα, δευτερεύοντα και χωρίς βαθύτερη σημασία για την αγωγή των νέων ανθρώπων, οι αρχαίοι Αθηναίοι τα ανέθεταν σε δούλους — όπως και τα οικιακά, τα έργα του νοικοκυριού. Από τον «δάσκαλο» περιμένουμε κάτι άλλο: ώριμος αυτός, γεμάτος από την πείρα της ζωής που αποκτάται με κόπο και με πόνο, να σταθεί κοντά στον νέο, τον άπλερο άνθρωπο και να τον βοηθήσει να ωριμάσει, να ενηλικιωθεί πνευματικά, να γίνει ένας αυθύπαρκτος άνθρωπος.

Ε. Παπανούτσος - Οι δρόμοι της ζωής

Μονάδες 10

Γ.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ, ΦΑΙΔΩΝ 107 c-e

Στο παρακάτω απόσπασμα ο φιλόσοφος πραγματεύεται την αθανασία της ψυχής.

Ἄλλὰ τότε γ', ἔφη, ὧ ἄνδρες, δίκαιον διανοηθῆναι, ὅτι, εἴπερ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, ἐπιμελείας δὴ δεῖται οὐχ ὑπὲρ τοῦ χρόνου τούτου μόνον ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παντός, καὶ ὁ κίνδυνος νῦν δὴ καὶ δόξειεν ἂν δεινὸς εἶναι, εἴ τις αὐτῆς ἀμελήσει. εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντός ἀπαλλαγὴ, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἅμ' ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς· νῦν δ' ἐπειδὴ ἀθάνατος φαίνεται οὔσα, οὐδεμία ἂν εἴη αὐτῇ ἄλλη ἀποφυγὴ κακῶν οὐδὲ σωτηρία πλὴν τοῦ ὡς βελτίστην τε καὶ φρονιμωτάτην γενέσθαι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἔχουσα εἰς Ἄιδου ἢ ψυχὴ ἔρχεται πλὴν τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς, ἃ δὴ καὶ μέγιστα λέγεται ὠφελεῖν ἢ βλάπτειν τὸν τελευτήσαντα εὐθύς ἐν

ἀρχῆ τῆς ἐκεῖσε πορείας. λέγεται δὲ οὕτως, ὡς ἄρα τελευτήσαντα ἕκαστον ὁ ἐκάστου δαίμων, ὅσπερ ζῶντα εἰλήχει, οὗτος ἄγειν ἐπιχειρεῖ εἰς δὴ τινα τόπον, οἷ δεῖ τοὺς συλλεγέντας διαδικασαμένους εἰς Ἄιδου πορεύεσθαι μετὰ ἡγεμόνος ἐκείνου ᾧ δὴ προστέτακται τοὺς ἐνθένδε ἐκεῖσε πορευῆσαι.

- ἔρμαιόν ἐστι: εἶναι ἀπροσδόκητη τύχη.

Γ.1. Να μεταφράσετε στη νέα ελληνική το παρακάτω απόσπασμα: «*νῦν δ' ἐπειδὴ ἀθάνατος φαίνεται ... τῆς ἐκεῖσε πορείας.*».

Μονάδες 10

Γ.2. Ποιες είναι οι απόψεις του Σωκράτη σχετικά με την ψυχή του ανθρώπου, σύμφωνα με το παραπάνω κείμενο;

Μονάδες 10

Γ.3.α. Να συμπληρώσετε τα κενά στις παρακάτω περιόδους θέτοντας τη λέξη του κειμένου που βρίσκεται σε παρένθεση στον κατάλληλο τύπο (μονάδες 5):

1. (τόδε, θηλ. γένος)

«ὁ δ' ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς ὀρίοις ἐγένετο καὶ ἔμελλε διαλύσεσθαι, τοσόνδε εἰπὼν ἐπορεύετο ὅτι '..... ἡ ἡμέρα τοῖς Ἑλλησι μεγάλων κακῶν ἄρξει'»
Θουκυδίδης, Ἱστορίαι, 2.12.3

2. (παντός, θηλ. γένος)

«διὰ τοῦτ' οὖν ἀναγκαῖον εἶναι περὶ ταῦτα τὴν πραγματείαν»
Ἀριστοτέλης, Ἠθ. Νικ., 1105a.5

3. (αὐτῶν, β' πρόσωπο στην ίδια πτώση στον άλλο αριθμό)

«πάνυ ἄν σε οἶμαι αἰσχυνθῆναι ὑπὲρ τοῦ ἐταίρου»
Πλάτων, Εὐθύδημος, 305a

4. (παιδείας, πληθ. αριθμός)

«Ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἐν μὲν ταῖς πολλοὺς τοὺς ἐπιστατοῦντας εἶχον»
Ἰσοκράτης, Ἀρεοπαγίτικός, 37

5. (δαίμων)

«κατά τε εὐπραγίας ἰσταμένου τοῦ ἐκάστου, καὶ κατὰ τύχας...»
Πλάτων, Νόμοι, 732c

Γ.3.β. «ἐπιμελείας δὴ δεῖται οὐχ ὑπὲρ τοῦ χρόνου τούτου μόνον ἐν ᾧ καλοῦμεν τὸ ζῆν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ παντός»: Να εντοπίσετε όλους τους ρηματικούς τύπους συνηρημένων ρημάτων και να γράψετε το β' ενικό πρόσωπο της οριστικής στον χρόνο και στη φωνή που βρίσκεται ο καθένας (μονάδες 4).

Γ.3.γ. «εἰλήχει»: Να γράψετε το απαρέμφατο του αορίστου β' στη φωνή που βρίσκεται ο τύπος (μονάδα 1).

Μονάδες 10

Γ.4.α. «Ἀλλὰ τότε γ', ἔφη, ᾧ ἄνδρες, δίκαιον διανοηθῆναι, ὅτι, εἴπερ ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, ἐπιμελείας δὴ δεῖται»: Να αναγνωρίσετε τη δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με τον σύνδεσμο ὅτι, να αιτιολογήσετε την εκφορά της και να γράψετε τη συντακτική λειτουργία της στο παραπάνω απόσπασμα (μονάδες 3).

Γ.4.β. «εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντός ἀπαλλαγὴ, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι τοῦ τε σώματος ἅμ' ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς»: Αφού αναγνωρίσετε το είδος του παραπάνω υποθετικού λόγου (μονάδα 1) να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους υπογραμμισμένους όρους του αποσπάσματος (μονάδες 2).

Γ.4.γ. «οὐδεμία ἂν εἶη αὐτῇ ἄλλη ἀποφυγὴ κακῶν»: Να μεταφέρετε το απόσπασμα στον πλάγιο λόγο χρησιμοποιώντας απαρεμφατική σύνταξη με εξάρτηση από τη φράση: Οὗτος εἶπεν (μονάδες 4).

Μονάδες 10